

Den sista medicinska ordboken?

Bengt I Lindskog. **Medicinsk terminologi**. 618 sidor. Bromma: Nordiska Bokhandels Förlag, 1997. Pris ca 825 kr. ISBN 91-516-0033-1.

Recensent: överläkare Hans Christian Lennér, medicinska kliniken, lasarettet, Ystad.

»Medicinsk terminologi» av Bengt Lindskog har utkommit i en ny utgåva. Det är en tung och vacker bok som man med glädje tar ut ur referensbibliotekets närmaste hylla.

Boken omfattar mer än 70 000 termer varav ca 20 000 är nytillkomna sedan föregående utgåva. Ca 160 tecknade illustrationer lättar läsbarheten.

Boken inleds med en introduktion i det medicinska latinets elementa, som även den som inte orkat ta till sig Gerhard Bendtz »Latin för medicinare» eller Hans Nymans »Medicinens språk» bör finna intressant och nyttig.

Etymologisk bakgrund

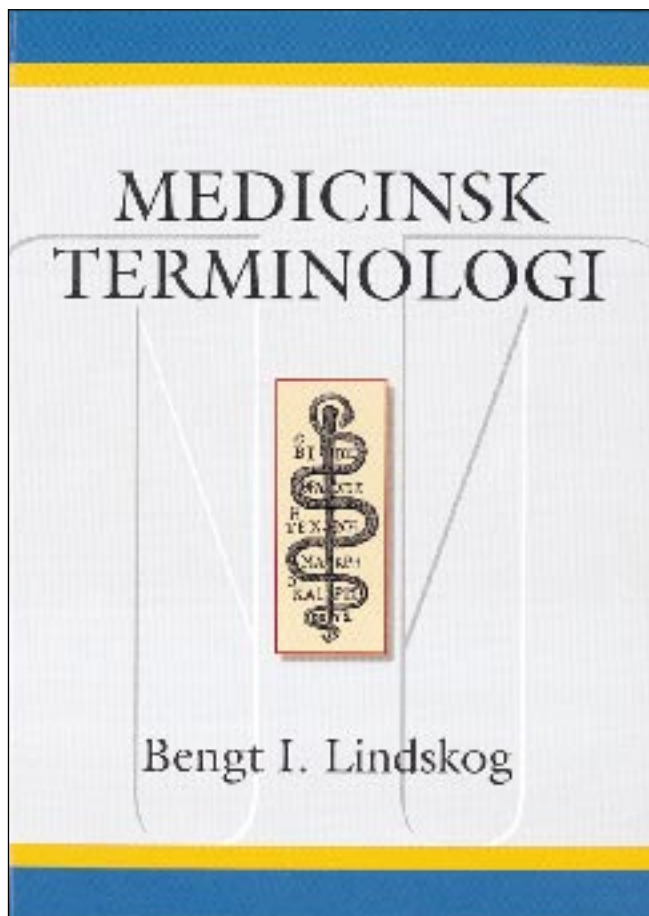
En terminologi (ungefär = förråd av termer enligt Bonniers svenska ordbok) är ingenting som de flesta av oss läser för nöjes skull. Författarens möda med att ge termerna dess etymologiska bakgrund, ja till och med tillhandahålla ett medicinskt morfemlexikon (morfem = enhet som uppstår betydelse eller har grammatisk funktion) ger dock den aktuella boken ett djup och kunskapsinnehåll som gör att läsaren ofta fastnar en stund i uppslaget. Till detta bidrar typsnitten som gör texten lättläst.

Gränsdragningsproblem

Medicinsk terminologi är ett enormt ämnesområde, där dessutom gränsdragningen mot allmänspråket idag blir allt mindre skarp. Den kritiska läsaren kan finna många exempel på att redaktören haft svårigheter med denna gränsdragnings och med selektionen av termer, förkortningar och eponymer.

Brister i presentation av begreppssystem

Ett större problem är det faktum att boken som medium någorlunda väl kan hantera termer, dvs orden i ett fackspråk, men lämpar sig dåligt för presentation av begreppssystem. En brittisk lexikograf, Tom

McArthur, har formulerat en del av problemet på följande sätt: »whatever does happen in our minds when we order and retrieve 'words' and 'ideas', it is not done alphabetically».

Låt oss se på ett exempel ur »Medicinsk terminologi»: Filaria och filariasis finner man på sidan 187, Bancrofti-filariasis på sidan 75 och Elefantiasis på sidan 154, trots att dessa termer åsyftar begrepp som har nära samband med varandra. Begreppssystem som hanterar samband mellan begrepp (och därtill hörande termer) kan byggas med dator teknik och också representera begreppen/termerna på ett logiskt och ontologiskt (ungefär kunskaps samband) systematiskt sätt. I ett sådant system kan de tre ovan nämnda termerna hållas samman.

Ordboksförfattande en utdöende konstform?

Författaren anger inget uttryckligt syfte med sin bok men hänvisar till ett ökande intresse för medicinens språk och till behovet för lekmän och patienter att förstå de medicinska ter-

mernas betydelse. I dessa avseenden fyller boken ett behov. Förutom som uppslagsverk vid läsning av text används terminologier och ordböcker väl mest vid författande och utformning av texter. Med tanke på att sådant arbete redan idag till övervägande delen sker med datorstöd, där ordboken kan vara interaktivt tillgänglig, och dessutom konstruerad på basen av begreppssystem som inte låter sig hanteras i den traditionella skriftens form, så är frågan om inte ordboksförfattandet är en utdöende konstform.

Med tanke på svårigheterna och kostnaderna för att uppdatera en ordbok i den nu aktuella formen jämfört med vad det kommer att kosta på datamedium spår jag att Bengt I Lindskogs »Medicinska terminologi» av år 1997 blir vår sista medicinska ordbok.

Jag skall vara rädd om mitt exemplar, det är det värt! •

På grund av bokens skilda användargrupper kommer ytterligare en recension inom kort.

Samlade kunskaper om öga och hud

Mark J Mannis, Marian S Macsai, Arthur C Huntley, eds. **Eye and skin disease**. 705 sidor. Philadelphia–New York: Lippincott–Raven, 1996. Pris \$ 259. ISBN 0-7817-0269-0.

Recensenter: överläkare Anne-Sophie Strömbeck, ögonkliniken, och överläkare Anders Hallén, hudkliniken, Akademiska sjukhuset, Uppsala.

Ögat och huden har ett gemensamt embryonalt ursprung i ektodermet. En del kontakter finns i det vardagliga arbetet mellan specialiteterna. Men den kontaktytans verkliga storlek och omfattningen av den gemensamma kunskapsmassan klarläggs i denna bok, en magistral volym där 2 350 gram bok fördelas på 700 sidor papper av hög kvalitet. Den lätta oroskänsla som en författarlista om 127 namn (bland dem 73 oftalmologer och 39 dermatologer, merparten från USA) kan inge förflyktigas snabbt. Den månghövdade skaran har hållits i strama tyglar av de tre redaktörerna.

Allt om huden och ögat

I bokens 73 kapitel behandlas allt som rör huden och ögat: från kongenitala tillstånd och metabola sjukdomar till effekter av solljus på hud och öga, konjunktivit och blefarit för dermatologen och ögonbiverkningar av preparat nyttjade inom dermatologi. Merparten av kapitlet är samförfattade av kolleger från båda specialiteterna och är innehållsmässigt gedigna. Alla kapitel är enhetligt utformade, och i början av varje finns en »60-sekundersruta» med »key clinical points» som man hinner titta igenom även i den mest jäktade mottagningssituation.

Två specialiteters begreppsvärldar

Boken har på slutet ett 15-sidigt index, där man genom att gå in först på en anatomisk struktur i ögat, som ögonlock eller iris, och under den rubriken sedan under ett symptom får uppräknat alla differentialediagnostiska möjligheter med dermatologisk vinkling som ges; båda specialiteterna ges här rikliga tillfällen att utöka sina insikter i respektive begreppsvärldar. Och för att un-

derlätta detta följer sedan tvenne ordlistor: en med dermatologisk och en med oftalmologisk terminologi.

Självfallet finns allt detta att läsa på andra ställen i litteraturen. Men det har ett stort värde att få all denna kunskap sammanställd och med ett högklassigt och rikligt bildmaterial, som bokstavligen öppnar ögonen på läsaren angående viden av problemkomplexet inom den andra specialiteten, en kunskap som annars är svår att enkelt få tillgång till.

Inte helt uppdaterad

Böcker av denna typ är produktionsmässigt tunga, vilket framgår av referenslistorna som är omfattande men endast har enstaka referenser från 1994. Detta medför att områden med snabb utveckling som t ex genetik och antiviral behandling inte är helt uppdaterade, men inget tryckt medium kan idag vara det.

För referensbiblioteket

Detta är inte en bok för sträckläsning, men den hör defintivt hemma i det referensbibliotek alla hud- och ögonkliniker bör ha tillgång till. För hur skall man annars veta vad Trantas prickar vid atopisk dermatit är – de finns inte ens omnämnda i den vanliga dermatologiska bibeln, Rooks »Textbook of dermatology». •

frågasättande om våra dogmer rörande organtransplantation

Stewart J Youngner, Renée Fox, Laurence J O'Connell. **Organ transplantation. Meanings and realities.** 290 sidor. Madison: The University of Wisconsin Press, 1996. Pris £ 32. ISBN 0-299-14960-9.

Recensent: biträdande överläkare Ingvar Karlberg, socialmedicinska avdelningen, Vasa sjukhus, Göteborg.

I boken »Organ transplantation. Meanings and realities» redovisas förklaringar till det stora intresse som människor visar för organdonation och andra åtgärder som kan bli aktuella med kroppen efter döden. Boken är en sammanfattning av en process som pågått under ett par år vid Park Ridge

Center for the Study of Health, Faith, and Ethics in Chicago. Den bygger på upprepade samtal mellan etiker, medicinhistoriker och kliniker. Genom att träffas och samtala har gruppen skaffat sig en gemensam plattform från vilken deras uppfattningar och åsikter redovisas. Trots den gemensamma plattformen är de personliga åsikterna starkt åtskilda i antologin.

Två nya lagar

Sverige fick 1996 två nya lagar, dels om transplantation (SFS 1995:831), dels om obduktion (SFS 1995:832). Bakom dessa båda lagar låg emellertid både utredningar, propositioner och betänkanden där »transplantationer och obduktioner» behandlades samlat. Denna sammanblandning har under hela utredningstiden starkt kritiserats bl a av transplantationskoordinatorer och andra med erfarenhet av donationsarbete. I boken »Organ transplantation. Meanings and realities» behandlas dessa båda områden av vissa författare som ett gemensamt problem. Det är framför allt medicinhistorikerna som drar slutsatser bakåt mot utnyttjande av kroppar och organ för dissektion i undervisning och forskning. Medicinetikerna har en något annorlunda bild där just frågan om det altruistiska i organdonation tillåts särskilja denna från de ingrepp som görs efter döden i samband med obduktion. För klinikern i gruppen finns ingen koppling.

Icke-oral kannibalism

Just när det gäller frågan om organomhändertagande diskuteras flera av etikerna hur ordets makt över tanken har tillåtit styra lagstiftning och allmän praxis. Det engelska ordet »harvesting» (skördande) för tankarna till grönsaker snarare än till mänskliga varelser. Det innehåller också ett inslag av kannibalism, och man konstaterar att i mycket konkret mening rör sig organtransplantation verkligen om en sorts icke-oral kannibalism genom att »flesh and blood» från en människa överförs in i en annan. Sådan kannibalism kan tjäna till överlevnad, vilket förvisso ofta är fallet i transplantationsändamål. Det kan röra sig om »rituell kannibalism», som innebär att vissa egenskaper kan

överföras från en människa till en annan. Även detta är fallet vid transplantationer. Avsnittet avslutas med konstaterandet att plastbehållare och kylväskor för transport av organ för transplantation ofta är de samma som för transport av matvaror.

Värdet med antologin är hit att ifrågasätta alla våra dogmer och förutfattade meningar. Detta är viktigt nog men den viktigaste delen tycker jag är den som handlar om huruvida man ska acceptera och stödja en marknad för donation av organ.

Gåva eller handelsvara?

Med donation avser vi i allmänhet att ge bort pengar eller andra föremål oftast av altruistiska skäl och utan annan ersättning än erkänsla. Så är förhållandena även inom transplantation. Vi talar om organdonation, och vi förutsätter att detta sker utan särskild ersättning till någon. De internationella transplantationsföreningarna har i sina stadgar förbud för medlemmarna att delta i köp- och säljförhanden med organ. Även den verksamhet med betalda donatorer som förekommer i Indien och Irak fördöms i allmänhet av dessa organisationer. Emellertid minskar antalet tillgängliga organ samtidigt som efterfrågan och köer ökar. Frågan om »rewarded gifting» har därför rests om och om igen.

I boken påpekas att donation i sig innebär att något överlämnas utan särskild ersättning. Begreppet »rewarded gifting» är därför i sig omöjligt. Antingen rör det sig om ersättning eller om donation. En rad argument för och emot redovisas både av etiker och av kliniker. Det är framför allt två argument mot som förtjänar att lyftas fram. Det ena är att organdonation av tradition, och med en djup förankring i befolkningen, är en helt och hållet altruistisk aktivitet, och varje form av affärsmässighet, antingen i form av ersättning till familjen eller i andra former, skulle störa denna grundläggande inställning och orsaka mycket större skada än nytta.

Det andra argumentet mot är personalens inställning till organdonation. Anledningen till att antalet tillgängliga organ minskat är dels att olycksfall och andra sjukdomstillstånd som leder till möjlig orgando-

nation minskat, dels att möjliga organ inte erbjuds. Den första delen kan endast ses positivt. Den andra delen däremot beror i stor utsträckning på information till allmänheten, den allmänna inställningen i samhället men kanske framför allt på den berörda personalens inställning. I boken är det särskilt personalens roll som lyfts fram som det andra argumentet mot »rewarded gifting». Om det är så att motstånd bland personalen mot denna verksamhet spelar stor roll då kommer inte heller ersättning till familjen att innebära någon fördel utan snarast även i detta avseende en nackdel.

En svensk grupp behövs

Diskussionen om »rewarded gifting» har varit aktuell även i Sverige i flera omgångar. »Organ transplantation. Meanings and realities» redovisar frågan från många synpunkter, dock inte alla. För den som är intresserad av dessa frågor rekommenderas boken varmt. Den är lättillgänglig, och avsnitten är starkt personligt färgade med praktiska exempel från den egna erfarenheten. Det vore spännande om en liknande samtalsgrupp kunde etableras och resultera i en motsvarande rapport om svenska förhållanden. •

Kan du anmäla läromedel på CD-ROM?

Allt fler förlag ger nu ut medicinska läromedel på CD-ROM, ofta parallellt med publicering i bokform. Läkartidningen kommer framöver att anmäla sådana produkter, och vi vill därför ha kontakt med fler anmälare som har tillräcklig erfarenhet av tekniken – och givetvis tillräcklig kompetens inom respektive specialitet – för att kunna anmäla CD-ROM-produktioner.

Även om vi i förlagskataloger etc fortlopande söker efter nya intressanta produktioner, välkomnar vi tips om sådana nya verk.

Anmäl intresse genom att skriva några rader till bokredaktör Gun Berfeldt, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.